

SAKARYA
UYGULAMALI BİLİMLER
ÜNİVERSİTESİ

SPORDA ETİK

Spor Bilimleri Fakültesi, 2021

Avrupa Konseyinin 1992 yılında kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği **“Avrupa Spor Şartında»** sporu **«fiziksel olarak formda, ruhsal sağlıkta dengeli olmak, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, raslantısal veya organize katılım yolu ile gerçekleşen her düzeydeki faaliyet”** olarak tanımlamaktadır.

Bir başka tanımda, yapan açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziksel bir çaba; izleyen açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum geneline oluşturulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna, yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir araç, ama, son tahlilde önemli bir toplumsal kurum olarak tanımlanan spor; farklı dönemlerde farklı amaç ve içeriklerle karşımıza çıkmaktadır.

- ✓ Antik Yunan'da; erdemli insan yetiştirmek için Felsefe ve Sanatla birlikte önemli bir olgu,
- ✓ Roma'da; sadizm, çıkar, kazanma, şiddet, kan, ölüm (sadece bir turnuvada 60 ölü). İmparatorluğun eğlence ve halkı oyalama,
- ✓ Eski Türklerde; insani unsurlar (ölümler ancak kaza sonucu). Örneğin Cirit ve Güreş sporu: Oyun bittikten sonra sporcular karşılıklı olarak dizilir, hakem heyetinden bir kişi aralarına girer, yanlış davranışlar yerilir ve olumlu davranışlar ise övülerek oyuncuların tümü kutlanır.
- ✓ 19. Yüzyıl İngiltere'sinde; gençlerin ahlaki gelişimleri için okul sporları, okul programlarında haftada en az üç yarım gün spor, sınıflar ya da okullar arası yarışmalar, kendilerinden kişisel olarak üstün başarı beklenmeyen, baskısız bir ortamda tüm güçlerini takımlarında belirli bir amaç için sarf etmeyi, rakibe saygıyı, yenilgiyi soğukkanlılıkla karşılamayı öğreniyorlardı.

- ✓ Meşrutiyet dönemi sporcuları, müsabakalarda aralarından seçtikleri hakemlerin kararlarına saygı gösteriyorlar, anlaşmazlıkları kendi aralarında çözümlenmeyi sportmenlik sayıyorlar, sporcular da toplum içinde “efendi” ve “çelebi” kişilikleri ile tanınıyorlardı.
- ✓ Erken Cumhuriyet dönemi sporcuları, fiziksel özellikler yanında, ahlaki mükemmelliğin, iyi huyluluğun, dürüstlüğün ve centilmenliğin bir bileşimi, beden eğitimi ve spor, ahlaki normların ve toplumsal değer yargılarının gençlere aşılmasında en önemli araçlardan biri olarak görülüyordu.

Toplumun olduğu her yerde insanların davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen normlar ve kurallar olmuştur. Bu norm ve kurallar o toplumun değerler sistemini oluşturmuştur. Değer yargıları toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamandan zamana farklılık gösterir. Bir eylem bir toplumda iyi olarak nitelenirken, başka bir toplumda kötü olarak nitelenebilmektedir. Yine bir eylem aynı toplum içinde önce iyi olarak değerlendirilirken, başka bir zamanda kötü olarak değerlendirilebilmektedir.

Etik, insan eylemlerini ve bu eylemlerin dayandığı ilkeleri konu alan felsefe dalıdır. Diğer bir ifade ile, ahlakı konu alan felsefe dalına etik adı verilir. Neyin iyi ve kötü, doğru ve yanlış, zorunluluk ve seçenek olduğu ve davranışların kuralları ile ilgilenir. Antik Yunan'dan günümüze kadar eğitimciler etik standartların oluşturulması ve geliştirilmesi sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Karakter gelişimi, beden eğitimcileri, antrenörleri ve diğer spor liderlerini her zaman çok ilgilendirmiştir.

Sporun ahlaki ilkesi “fairness” dir. Bu ilke bu gün özellikle performans ve yarışma sporlarında sık sık görülen ahlaki sapma ve yozlaşmalara karşı insani bir başkaldırıyı simgeleyen ve uluslararası bir çağrı olan fair play kavramı ile dile getirilir. Bu kavram bütün dünya için ortak bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Fair play genelde birbirine yakın olan üç anlam taşımaktadır. Bunlar:

- Öncelikle “iyi oyun” anlamında,
- Sonra “iyi oyunu ortaya koyacak ruh hali ve sporcuya yakışan davranış biçimi” ve
- Daha sonrada “iyi oyunu temin edebilmek için oyuna katılanların tümünün mutlak olarak yerine getirmek zorunda oldukları davranış biçimlerinin tümü” olarak değerlendirilir.

Ayrıca, fair play iki ayrı boyutta değerlendirilmelidir:

Bunlardan birincisi sportif kurallara ilişkin sportif erdem, oyunun kurallarına uyma, herhangi bir sebeple kurallardan sapmamak. Sportmence sözü bununla ilişkilidir.

İkincisi yaşama ilişkin sportif erdemdir. Toplumsal kurallara uymak her bireyin kendisi için bir görev, diğerleri içinse bir hak tır. O halde Fair play sadece sportif ilişkileri düzenleyen bir kavram değil, bir kültür ve yaşam biçimidir.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen **Spor Etiđi Kodu** “adil oyun amacını içeren etik kuralların tüm spor faaliyetlerinin, ayrılmaz unsurları olduğu ve ister rekreasyon amaçlı isterse rekabet amaçlı spor olsun tüm düzeylerde uygulanması gerektiği” ilkesine dayanmaktadır.

Buna göre spor; herkes için özellikle de çocuklar ve gençler için ulaşılabilir, yüksek etik değerler üzerine kurulu, sağlıklı, güvenli, adil ve hoşgörölü, her düzeyde kişisel tatmini artırabilen, çevreye saygılı, insan onurunu koruyucu, spor yapanların ne şekilde olursa olsun kötüye kullanılmasına karşı çıkan bir faaliyet olmalıdır (Council of Europe, 2013).

Günümüzün materyalist ve pragmatist dünyasına rağmen spor olgusu içinde yer alan bireyler, toplumsallaşmanın temeli olan etik ilkeleri işlemek ve öğretmek zorundadır. Bu ilkeler arasında bireysel ihtiyaç ve farklılıklara duyarlılık, davranışların kişisel sorumluluğu, diğer insanlara ilgi, dürüstlük ve fair playe bağlılık vardır (Lumpkin, 1990). Etik, elbette tüm toplumsal yaşam için temel bir unsurdur ancak spor ve etik, konuları itibarı ile çok yakın ilişkide olan iki kavramdır. Bir taraftan spor aracılığı ile bireylere etik ilkelere uygun davranış kalıplarını kazandırmak mümkün iken, diğer taraftan sporun araçsallaştırılması yolu ile spordaki yozlaşmaların da ortaya çıkması mümkündür.

Avrupa Komisyonu, 2007 tarihinde yayımladığı **“Spor Üzerine Beyaz Kitap”**ta spora ilişkin konuları ilk kez bütüncül bir bakış açısıyla ele almıştır. Komisyon, söz konusu belgede Avrupa toplumunda sporun karşılaştığı **ticari baskı, genç oyuncuların istismarı, doping, ırkçılık, şiddet, yolsuzluk ve para aklama** gibi tehdit ve tehlikelere dikkat çekmektedir. **Sponsor firmalarla ilişkilerde, spor basınında ve sporcu yönetici ilişkilerinde** de etik kurallara uymayan davranışlar görülmektedir.

1974 yılında uluslararası Fair Play Komisyonu bir deklarasyonu tüm ülkelere ve spor örgütlerine gönderdi.

Bu deklarasyonda Fair Play;

- Kendine,
- Rakibine,
- Takım arkadaşlarına,
- Hakemlere,
- Seyirci ve kamuoyuna saygıya dayanan bir hayat görüşü olarak açıklanmaktadır.

Bu görüş, “**her ne pahasına olursa olsun kazanmayı, başarılı olmayı**” reddetmektedir. Fair Play, bir olay içinde kişinin kendini, geleceğini, ailesini ve çıkarlarını düşünmeden rakiplerine ve çevresine özverili olabilmesidir. Eskilerin «nefs-i emmare» dedikleri «içindeki şeytanı yenmesidir».

Fair Play, yalnızca sporculara has olması gereken bir davranış değildir. Spor yöneticileri, antrenör ve teknik elemanlar, hakemler ve en önemlisi seyirci ve taraftarlar sözde değil, özde fair play' e uygun davranmalıdırlar.

Play, düşüncesi aşağıdaki ilkelerle somutlaştırılabilir:

- Rakiple eşit şartlarda bulunmak için samimi arzu,
- Rakibin dezavantajlı durumundan yararlanmaya karşı durma,
- Müsabaka sonucunu etkileyecek kazaları önleme çabası,
- Rakibin karşılaştığı haksızlığı giderme çabası,
- Kendi aleyhine bile olsa hakem kararlarına saygı,
- Aleyhine bile olsa hakemlerin doğru karar vermelerine yardım,
- Sadece spor ortamında değil, normal yaşantısında de topluma örnek davranışlar sergileme,
- Kendi ekip arkadaşlarına olduğu kadar rakiplerine de saygı.

**Fair play, “sporcuların,
rakibi düşman değil, aksine, oyunun gerçekleşmesini
sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak
görmelerini” bekler.**

Bu arada Olimpizm de fair play açısından önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Olimpizm beden becerisi ile birlikte insan aklının ve kişiliğinin, bir bütün olarak insanın tüm niteliklerinin uyum içinde gelişmesini hedefleyen bir hayat felsefesidir. Bu felsefeye ulaşmada fair play önemli bir unsurdur. Fair play ile verilmek istenen mesajlar, insanlarda oluşturulmak istenen tutumlar, olimpizm adı altında işlenir.

Tüm dünyada en önemli sosyal olaylardan sayılan olimpizm; dünyayı kucaklama, insanlar arasında dostluğu, yardımlaşmayı ve belli kurallarla yarışmayı öngörür. Bu felsefe;

- Uluslar,
- Irklar,
- Renkler,
- Cinsler,
- Politik sistem ve sınıflar arasında hiçbir ayrım kabul etmez.

Bir toplumda ya da organizasyonda etik standartların geliştirilmesi her şeyden önce bir liderlik sorunudur. Toplumun önderi durumundaki bireylerin eylem, söylem veya kararları içinde buldukları gurubu doğrudan etkilemektedir. Bu davranışlar etik açıdan yüksek standartlara sahip, ilkeli ve tutarlı ise; bu tutumun grup içerisinde hızla yaygınlaştığını görmek mümkün olacaktır. Tersine durumda aynı şey geçerlidir. Bu açıdan toplumu yönetenlere, liderlere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu anlamda bütün beden eğitmciler (öğretmen, antrenör, yönetici, hakem vb.) doğru davranışlarla örnek olmalıdır. Ancak bu sayede diğer insanları iyi yönde etkileyebilirler. Etik standartların oluşturulması ve ilkelerin yerleştirilmesi açısından, davranışlarımız sözlerimizden her zaman daha etkili olur. Özellikle performans sporunda ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak etik ve spor ilişkisinde zedelenme görülmüştür. Üstün olma, yenme ve rekor kırma çabası, bilim ve teknolojiyi de yanına alarak insan doğasına aykırı ve toplumsal yapıya zararlı davranışları ortaya çıkarmıştır.

Beden eğitimi ve spor çalışanları bu eğilimi tersine çevirmek için son derece önemli bir görev üstlenmektedirler. Bu sorumluluk bilinci programlarda ve her türlü spor ortamında işlenmelidir. Aşağıdaki ilkeler bu yoldaki girişimlere rehberlik yapacaktır.

1. Spor ve Sporcular Araç Değil, Amaç Olmalıdır:

- Antrenörler ve yöneticiler sporculara saygılı davranmalı, onların öz varlıklarına değer vermeli; sporcuları sömürmemeli, aşağılamamalı ve onları robot gibi görmemelidir.
- Sporcular rakiplerine saygılı olmalı, rakiplerine gözdağı verme ya da onlara kasıtlı olarak zarar vermeyi içeren taktiklere göz yummamalıdır.
- Kullanılan ekipmanlar, süreçler ve spor kuralları, sporla ilgili tüm tarafların güvenliğini sağlayacak nitelikte olmalıdır.

2. Müsabakalar Adil Olmalıdır:

- Liglerin yönetimi ve karşılaşmaların denetimi, bütün taraflara eşit olarak uygulanan tarafsız kurallara göre yapılmalıdır.
- Spor tanımı gereği bedensel güç ve mücadeleyi içeren bir yarışmadır. Bu nedenle müsabakalarda verilecek kararlar, sportif ideallere uygun olarak yalnızca fiziksel beceriler, güdülenme, strateji ve şans etkenlerine göre belirlenmelidir. Bir sporcuya yada takıma doping maddeleri vererek veya şike yaparak sporcuların performansını artırmak ahlak dışıdır.
- Bahisçilerin ya da sporcuların yolsuzluk yaparak müsabakaların sonuçlarını etkilemeleri sporun ruhuna aykırıdır.

3. Katılım, Liderlik, Kaynaklar ve Ödüller Başarıya Dayalı Olmalıdır:

- Spor etkinliklerine kimlerin katılacağına ırk, inanç, cinsiyet veya toplumsal konuma göre değil; yetenek ve güdülenme durumlarına göre karar verilmelidir.
- Bayan sporcular medya tarafından bir seks objesi olarak yansıtılmamalıdır.
- Erkek ve bayan sporcular arasında kaynak dağılımı yapılırken cinsiyet ayrımcılığından kaçınılmalıdır.

4. Spor Etkinlikleri Katılımcıların Güvenliğini Sağlayacak Nitelikte Olmalıdır:

- Sporcuların sağlığı ve güvenliği, antrenörler ve yöneticiler tarafından takım başarısından daha önemli sayılmalıdır.
- Antrenörler sporcuları bedensel rahatsızlıklar, susuzluk ya da halsizlik gibi durumlara maruz bırakmamalıdır.
- Sporcular rakiplerine zarar verecek kasıtlı eylemlerden kaçınmalıdır.

Sporda etik çerçevesinde uluslararası kuruluşlarca belirlenmiş bazı prensipler söz konusudur. Bunlar;

- Saygı,
 - Temel haklar ve adalet,
 - Haksız avantajı reddetmek,
 - Hukuk ve kurallara uymak,
 - Başarma özgürlüğü,
 - Zararı önleme,
 - Objektiflik,
 - Güvenirlik ve dürüstlük,
 - Şeffaflık,
 - İşe kendini verme, önemseme.

Bireysel ve organizasyonel düzeyde sporun karşılaştığı bazı etik dışı durumlarda söz konusudur. Bunlar;

- Cinsel taciz, saldırganlık ve ayrımcılık
 - Kumar, hile, teşvik primi
 - Demokratik olmayan yönetimler
 - Takım seçmelerinde usulsüzlük
 - Saygısızlık, sözlü ve fiziksel taciz
 - Doğru davranışların cezalandırılması
 - Performans artırıcı yanlış yöntem ve maddeler
 - Saldırganlık ve kabadayılık
 - Seyirci şiddeti
 - Velilerin uygunsuz davranışları

Avrupa Spor Birliđi 1992 yılında bir tüzük yayınlayarak sporda etik kodların önemini ortaya koymuştur. Bu tüzüğün temel amacı;

- Sporun etik deđerlerini korumak,
- Sporun içinde bulunanların güvenliğini sađlamak,
- Her türlü politik, maddi manevi eşitliksizliklere karşı çözüm bulmak,
- Özellikle cinsiyet, ırk, renk, dil, din gibi konularda ayrımcılığı engellemektir ve bunun yolu da etik kodların oluşturulmasıdır.

- Sporcu ve katılımcıların güvenliği ve sağlığını her şeyin üstünde tut.
- Tarafsız davran.
- Sporun içindeki tüm bireylere saygı göster.
- Kurallar çerçevesinde kalmak koşulu ile her sporcunun yeteneklerini en iyi şekilde kullanması hakkını sağla.
- Hiş kimsenin söz yada hareketleriyle gözünüzü korkutmasına izin verme.
- Saygısız davranışlara tolerans gösterme.
- Uyuşmazlıkları ağırbaşlılık ve metanetle çöz.
- Müsabaka öncesinde sonrasında sporcuların değerlendirme isteklerine açık ol.
- Yapıcı eleştirilere ve farklı değerlendirmelere saygı göster.
- Düzenli olarak antrenman yap, oku ve kendini geliştir.
- Yaptığın işin sorumluluğunu üstlen.

- Hakemlerin kararlarına saygı göster ve diğerlerini de bu konuda teşvik et.
- Genç oyuncuların hatalarını hoş gör ve destekleyici ol.
- Her durumda şiddete karşı ol.
- Rakip takıma ve taraftarlarına saygı göster. Unutmayın ki onlar olmadan oyun da olmaz.

- Agresif hareketlere göz yumma.
- Oyuncuların diğer antrenörlere yada başka insanlara danışma hakları olduğunu unutma. Farklı alanlardaki uzmanlarla işbirliği içinde ol.
- Oyuncuları; kendi davranışları, performansları, hareketleri ve kararlarının sorumluluğunu üstlenmeleri konusunda teşvik et.
- Görevleri ve antrenmanları oyuncuların yaşına, deneyimine, yeteneklerine, psikolojik veya fiziksel durumlarına göre ayarla.
- Kendini ve bilgilerini sürekli geliştir.
- Sporcuları oyun kurallarına ve fair play anlayışına uygun davranmaya özendir.
- Sporcularının gelişimi ve sağlığını her şeyin üstünde tut.
- Sporcularının kişilik haklarına saygılı ol.

1- Antrenörler İçin Profesyonel Davranışlar

- Bağlı olduğu organizasyonun, temsil ettikleri kulüplerin itibarına ve imajına yakışır davranışlarda bulunurlar.
- Eylem ve işlevlerinde adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler.
- Görevlerini yerine getirirken dil, din, inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri nedenler ile ayrımcılık yapmazlar.
- Kanunlarda tanımlanan şike, doping ve teşvik primi gibi yüz kızartıcı eylemlerden kaçınırlar.
- Kişisel ve profesyonel gelişimi için kendi alanında olan tüm yayın ve gelişmeleri takip ederler.
- Kazandığı bilgileri oyuncularını ve hizmet ettiği diğer insanların ihtiyaçları için kullanırlar.
- Çabayı, öğrenme arzusunu ve hatalardan dersler çıkarılmasını ödüllendirir davranışlarda bulunurlar.
- Diğer antrenörler, hakemler ve profesyonellere saygılı, hoşgörülü ve pozitif olurlar.
- Taraftar, izleyici ve diğer paydaşlara davranışları ile örnek olur, onların olumsuz davranışlarda bulunmalarını engellemek amacı ile gerekli özeni gösterirler.

2- Oyuncu / Antrenör İlişkisi

- Tüm ilişki seviyeli, onurlu eğitim ve bilimin izin verdiği koşullarda ve sınırdadır.
- Tüm kritikleri kişisel değil performansa yönelik yapar.
- Yapılması istenilen tüm antrenman ve hareketleri, sporcunun yaşına ve seviyesine uygun planlar ve uygular.
- Yaptırılan antrenmanlar ile sporcunun gelecekteki spor yaşantısı ve hayatını tehlikeye atmaz.
- Yaptırılan antrenmanların sporcuların akademik başarılarına etkisini dikkate alır.
- Rakibe göre kişisel ve takım olarak saygı uyandıracak hazırlıkları yapar.
- Her antrenman ve maçta ne olursa olsun bulunmaya gayret eder.
- Takımın tüm oyuncularını ile dil, din, inanç, siyasi düşünce, ırk ve benzeri nedenler ile ayrımcılık yapmadan, eşit ilgilenir.
- Takımı ve takımın parçası olduğu toplumun ahlaki kurallarına saygı gösterir.
- Takımdaki pozisyonundan yararlanarak hiçbir şekilde oyuncu ya da ailesinden profesyonel sınırlar dışında istekte bulunmaz.
- Fiziksel, sözel ve psikolojik tacizden (mobing) kaçınır.
- Oyuncular ve diğer yardımcı antrenörler ile güvenilir-tutarlı ilişkiler kurar.

- Spor yöneticisi her koşulda en yüksek etik standartları göz önünde bulundurmalı. Sadece yasal gerekliliklere uyararak değil ; dürüst, eşit ve sosyal sorumlulukları yerine getirerek etik davranışlar sergilemelidir.
- Spor yöneticileri anlaşma yaptıkları tüm çalışanları, sponsorları ve iş yaptığı ajanslarla olan görüşmeleri dürüst ve açık bir şekilde anlatabilmeli.
- Spor yöneticisi performans arttıran maddelerin kullanımını tamamen yasaklamalı. Dopinge izin vermemeli; sadece doktor tarafından onaylanmış maddelerin kullanımına izin verilmelidir.
- Spor yöneticisi çalışma yerinde eşitliği sağlayan uygulamalarda bulunmalı, kurallar koymalıdır.
- İşi en iyi şekilde yapacak olan kişiyi işe almalı. Cinsiyet, medeni durum, yaş, ırk, etnik köken, din, engel, eşcinsellik göz önünde bulundurularak ayrımcılık yapmamalıdır.

- Spor yöneticisi sözünün arkasında, dürüst ve işine karşı sorumluluk sahibi olmalıdır.
- Spor yöneticisi **sorumlu oldukları kulüp, spor merkezi vb. yerlerin imajını zedeleyecek davranışlardan kaçınmalıdır.**
- Spor yöneticisi her zaman çalışanlarının ve yöneticisi olduğu tüm kişilerin ilgi ve isteklerini toplum kuralları ve yasaları doğrultusunda yerine getirmeye çalışmalı. Göz ardı etmemelidir.
- Spor yöneticisi **adil davranmalı, objektif olmalarını engelleyecek olan önyargı, taraflı, yanlı davranışlardan kaçınmalıdır.**
- Spor yöneticisi dürüstlük ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda ortaya çıkabilecek tüm görüşlere, sonucu nasıl olursa olsun açık olmalıdır.

- Spor yöneticisi çalışmalarını doğrultusunda elde edilen bilgilerin gizliliğine saygı duymalı. Bu gizli bilgileri belli bir açıklama yetkisine sahip olmadan ya da yasal bir açıklama görevi olmadığı sürece açıklamamalıdır.
- Spor yöneticisi özel ve belirli konuları en uygun şekilde çözümlenmeye çalışmalıdır. Hem kendisinin hem de görevlendireceği kişilerin teknik, yasal ve uygulamalı olan güncel gelişmeleri takip etmesi gerekir. Bu konuları çözümlenmeye çalışırken spor yöneticisi konularda uzman olan kişilerden tavsiye almalı ve asiste edilmelidir.
- Spor yöneticisi etik kodlara ve üzerlerinde zaman zaman yapılabilecek düzenlemelere uymalıdır

TEŐEKKÖRLER

SAKARYA
UYGULAMALI BİLİMLER
ÜNİVERSİTESİ